

ПРОБЛЕМИ КОЛІЗІЙНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У МІЖНАРОДНОМУ СПАДКОВОМУ ПРАВІ

Плахотнюк Н.В., кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільно-правових дисциплін ННІПІ НАВС

У більшості країн світу колізійні питання спадкової правоздатності та дієздатності є загальною цивілістичною категорією та підпорядковані особистому статусу. До визначення права, що застосовується до регулювання спадкових відносин склалося два основних підходи: прив'язка до права країни, громадянином якої був спадкодавець та прив'язка до права країни, у якій спадкодавець мав останнє місце проживання.

Сучасні законодавства країн світу в колізійних питаннях особистого статусу віддають перевагу критерію місця проживання. Пояснюється це тим, що громадянство як таке не призводить до зв'язку спадкодавця із системою власності певної держави, не є тим фактором іноземного елемента, який веде до взаємодії правових систем.

Історично галузь спадкового права була тісно пов'язана як із сімейно-зобов'язальними, так і з речовими правовідносинами, що вплинуло на формування декількох особливих режимів колізійного регулювання. Саме існування відмінних режимів колізійного регулювання спадкових відносин обумовлено неоднаковим ставленням у різних правових системах як до колізійних питань особистого статусу, так і до статусу майна, що входить до спадкової маси.

Сьогодні можна говорити про існування двох основних режимів спадкування залежно від типу спадкового майна. Одним із них є універсальний режим, у законодавствах якого не проводиться різниці між рухомим та нерухомих майном. До визначення права, яке підлягає застосуванню до спадкових відносин, використовується колізійна прив'язка - закон громадянства, закон місця проживання або закон місцезнаходження майна, як рухомого, так і нерухомого.

Другим основним режимом є роздільний режим, у законодавствах якого право, що застосовується до відносин спадкування, визначається залежно від типу спадкового майна (така ситуація має назву розщеплення спадкового статусу). Відповідно, виокремлюються дві групи країн: у першій до спадкових правовідносин щодо рухомого майна застосовується критерій громадянства, у другій - місця проживання. У обох групах країн право, що регулює спадкування нерухомості, визначається правом країни її місцезнаходження.

До країн універсального режиму, які керуються принципом застосування права держави громадянства спадкодавця, належать Австрія, Албанія, Болгарія, Греція, Єгипет, Йорданія, Іран, Іспанія, Італія, Куба, Німеччина, Польща, Португалія, Сирія, Словаччина, Туреччина, Угорщина, Фінляндія, Чехія, Швеція та ін.

До країн, які використовують прив'язку - місця проживання спадкодавця, незалежно від природи спадкового майна, належать Аргентина, Бразилія, Данія, Ісландія, Колумбія, Норвегія, Чилі, Швейцарія тощо.

Нетиповою є прив'язка до права країни місце знаходження спадкового майна, незалежно від природи такого майна та особистого статусу спадкодавця, сприйнята законодавством Уругваю, Панами та деяких інших держав.

До країн, у яких прийнято роздільний режим колізійного регулювання (застосування закону громадянства спадкодавця до спадкування рухомих речей та закону місцезнаходження речі до спадкування нерухомості), належать Камерун, Молдова, Румунія, Таїланд та ін. Колізійний принцип - закон місця проживання спадкодавця до спадкування рухомих речей та закон місцезнаходження речі до спадкування нерухомості знайшов закріплення в законодавстві Австралії, Бельгії, Великої Британії, Ізраїлю, Канади, Кіпру, Нової Зеландії, Росії, більшості штатів США, Франції, України та ін.

Законодавство багатьох країн допускає вибір права, що застосовуватиметься до відносин спадкування, самим спадкодавцем під час здійснення ним заповідальних розпоряджень. Як правило, можливість такого вибору обмежується правом країни громадянства спадкодавця. Також вибір спадкодавцем права держави його громадянства може втрачати чинність, якщо громадянство спадкодавця згодом змінюється.

Як правило, навіть там, де закон ґрунтується на колізійному критерії місця проживання, і спадкодавцю надається певна автономія волі, можливим є лише вибір права держави громадянства спадкодавця. Законодавець не дозволяє широких прав вибору з метою запобігання шахрайського обходу закону та маніпулювання розподілом спадщини.

Як правило, сфера дії права, що застосовується до спадкових праввідносин в цілому, не охоплює колізійні питання здатності до складання заповіту, форми заповіту та акта його скасування, для яких передбачаються спеціальні колізійні норми (Білорусь, Казахстан, Узбекистан та ін.).

Україна належить до країн роздільного режиму, які в цілому виходять з колізійного принципу місця проживання. При цьому дозволяється обмежена автономія щодо вибору застосовуваного права спадкодавцем під час складання заповіту. Статтею 70 Закону України «Про міжнародне приватне право» передбачено: «З урахуванням положень статей 71, 72 цього Закону спадкові відносини регулюються правом держави, у якій спадкодавець мав останнє місце проживання, якщо спадкодавцем не обрано в заповіті право держави, громадянином якої він був. Вибір права спадкодавцем буде недійсним, якщо після складання заповіту його громадянство змінилося». Стаття 71 Закону встановлює: «Спадкування нерухомого майна регулюється правом держави,

на території якої знайдиться це майно, а майна, яке підлягає державній реєстрації в Україні, - правом України». Таким чином, паралельно із рухомим та нерухомим майном, виокремлюється також підкатегорія «майна, що підлягає державній реєстрації в Україні». Сюди належить майно, яке фактично є рухомим (автомобілі, судна, об'єкти права промислової власності тощо), але за спеціальним режимом регулювання прирівняне до нерухомості. До відносин спадкування такого майна підлягає застосуванню право України.

Стаття 72 Закону містить окремі колізійні приписи щодо здатності осіб на складання та скасування заповіту, форми заповіту і акта його скасування.

Сучасне колізійне право України не містить спеціальних приписів щодо визначення права, яке регулює здатність особи бути спадкоємцем. В Україні практика з цього питання ще має скластися.